

Катышуучунун коду
Код участника

Кыргыз Республикасынын
Билим берүү жана илим
министрлиги

Министерство
образования и науки
Кыргызской Республики

БИЛИМДИ БААЛОО ЖАНА ОКУТУУ УСУЛДАРЫ БОРБОРУ
ЦЕНТР ОЦЕНКИ В ОБРАЗОВАНИИ И МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ
CENTER FOR EDUCATIONAL ASSESSMENT AND TEACHING METHODS

Республикалык олимпиаданын IV туру
IV тур Республиканской олимпиады

Кыргыз тили жана адабияты

(кыргыз класстары үчүн)

Фамилиясы/ Фамилия		Аты/Имя	
Атасынын аты/ Отчество			
Мектеби/Школа		Айылы/ Село	
Району/Район		Шаары/ Город	
Облусу/Область			
Телефону/ Телефон			
Мугалиминин ФАА/ ФИО учителя			

Нускама

Олимпиаданын жазуу туру кыргыз тили жана кыргыз адабияты боюнча тапшырмаларды камтыйт.

Кыргыз тили жана кыргыз адабияты боюнча тапшырмаларды аткарууга 4 саат берилет. Ар бир тапшырма ар кандай балл менен бааланат.

Олимпиада тапшырмаларынын аткарылышынын башкы критерийи – өз алдынчалык. Бардык тапшырмалардын жооптору берилген дептердин ичиндеги атайын көрсөтүлгөн жерлерде бир ГАНА көк калемсап менен аткарылышы керек.

Конкурсанттарда кошумча материалдын (көркөм адабият тексттери, түрдүү сөздүктөр, окутуу-методикалык адабият, мобилдик байланыш каражаттары, компьютер ж.б.) болушуна жол БЕРИЛБЕЙТ. Олимпиадада телефон чалууларга жана социалдык тармактардагы коммуникацияга, олимпиада катышуучулары тарабынан тапшырмалардын талкууланышына жана орток аткарылышына тыюу салынат. Бул шарттар бузулганда окуучу олимпиада катышуучуларынын курамынан чыгарылат.

Тапшырмаларды орток аткаруу же көчүрүү фактылары байкалган иштер аткарылган тапшырмалардын сапаты жана санына карабастан нөл упай менен бааланат.

Тил тапшырмалары. Конкурсанттарга сунуш кылынган тил тапшырмалары тил илиминин бардык бөлүмдөрүн чагылдырат жана окуучулардын жөн гана билимге түз жетүүсүнө эмес, билимин чыгармачылык менен колдонуусуна жана сабактарда калыптандырылган (лексика, грамматика, пунктуация, окуу жана түшүнүү боюнча) жөндөмдөрдү көрсөтүп берүүсүнө багытталган.

Пикир. Пикир жазуу үчүн окуучуларга адабий тексттер сунуш кылынат. Жазылган иш бүтүн, ырааттуу, аягына чыккан текст болууга тийиш. Катышуучу

- бардык жагдайларды жана деталдарды эске алып, ырааттуу текст жазса;
- текстте берилген окуяларга, буюмдарга, каармандарга, кубулуштарга өз мамилесин туюндурса;
- жүйөлөрдү колдонуп, теманын формулировкасына таянып жана өз ойлорун тексттен, башка чыгармалардан, жеке тажрыйбасынан алынган мисалдар менен чагылдырып ой жүгүртсө,

жазылган иш жакшы деп эсептелет.

Тил жагынан катышуучу

- сөз байлыгын;
- грамматикалык конструкцияларды түрдүүчө колдоно билүү жөндөмдүүлүгүн;
- теориялык-адабий түшүнүктөргө (троп жана стилистикалык фигуралардын аттарына) ээ экенин көрсөтөт.

Иштин көлөмү эң аз дегенде 150 сөздү түзөт. Эгер иш кайра айтылган же көп бөлүгү кайра көчүрүлгөн комментарийсиз баштапкы тексттен гана турса, анда иш нөл упай менен бааланат.

Кыргыз тили жана адабияты боюнча республикалык олимпиаданын тапшырмалары
(кыргыз класстары үчүн)

Аткаруу убактысы: 4 саат

Кыргыз тили

Эскертүү: “*Бир гана жооп жазгыла*” деп көрсөтүлгөн учурларда бирден көп жооп жазылган болсо, **биринчи жооп гана каралат!**

1. Төмөнкү сүйлөмдөрдөгү асты сызылган сөздөргө маанилеш сөздөрдү жазгыла. Уңгулаш сөздөрдү колдонбогула! (*Жоопторду асты сызылган сөздөрдөн кийинки кашаалардын ичине жазгыла. Ар бир кашаанын ичине бир гана жооп жазгыла*)

А) Байлоодогу тиши кычышкан иттер да түн ичинде аны көрсө, көрмөксөн болчу же мүлдө () көргүсү келчү эмес.

Б) Жаңы-Арыктын тургундары баарда () алакандай жерлерин кетмендеп, урук сээп коюшту.

В) Каймана сөздөн баштап, ашкере () сөзгө да өттүк.

Г) Профессор Маловдон кийинки жарты кылымга жуук () убакыт ичинде Каргалыктагы уйгур тилинин, арийне, өтө сезилерлик болбосо да, канчалык өзгөрүш жасаганы жөнүндө материал жыйнап изилдөөнү көптөн бери ойлоп жүрчүмүн.

Д) Жээрде ат быйыл опсуз () семирген.

2. Төмөнкү сүйлөмдөгү асты сызылган сөзгө карама-каршы маанидеги сөздү жазгыла. “Эмес” деген сыяктуу терс формаларды колдонбогула! (*Жоопту асты сызылган сөздөн кийинки кашаанын ичине жазгыла. Кашаанын ичине бир гана жооп жазгыла*)

Бул айылдын эли ала () болсо да, башка айылдыктар менен талаш-тартыш жаралса, бириге калышат.

3. Төмөнкү фразеологизмдердин маанилерин бир сөз же бир сүйлөм менен чечмелеп бергиле.

А) Тилинде мөөрү бар – _____

Б) Тырмактын агындай – _____

В) Чуу куйрук – _____

4. Төмөнкү сүйлөмдө кайсы сөз айкашы өтмө мааниде колдонулган?

Эскертүү: Ар бир туура эмес жооп үчүн тийиштүү балл кемитилет!

Ал дарыгерге көрүнгөндөн кийин, жүрөгү оорубай эле, боору ооруганына көзү жетти.

5. Төмөнкү тексттин тийиштүү жерлерине тыныш белгилерин койгула.

Эскертүү: Баш тамга жана кичине тамгаларды өзгөртпөгүлө!

Ар бир туура эмес коюлган тыныш белги үчүн тийиштүү балл кемитилет!

Ошондой бир беттешүүдө мен Сергей экөөбүз бир танкасын өрттөп ашык эмес кем эмес жыйырма фрицти бейишке жөнөттүк. Бул мындан бир ай мурун болгон окуя. Ал эми мындан үч күн мурун бир чоң кап тил көтөрүп келдик. Ооба садагасы Жеңиштай чоң кап тил. Бирок сендей балдар жей турган сүт боорсок козунун тили эмес ал фрицтин дардайган капитаны ал. Андай тил согуштун пайдасына керектелет.

Кыскасы биз көтөрүп келген чоң кап тил керектүү сонун сырды ачты. Полковник бизге алкыш жарыялады орденге көрсөттү. Орден төшүбүздө!

Сен атанды ордени менен куттукта Жеңиштай өзүң энең эрмек бол. Эстүү чоңой! Бизди өстүргөн эл бизди өндүргөн журтка жалындуу салам айт!

6. Жогорку тексттеги тыбыш менен тамганын саны дал келбеген сөздөрдү тапкыла.

Эскертүү: Ар бир туура эмес жооп үчүн тийиштүү балл кемитилет!

7. Жогорку тексттеги кайсы сөздүн курамында эң көп сөз жасоочу мүчө бар?

Эскертүү: Бир гана жооп жазгыла!

8. Жогорку тексттеги атоочтон этиш жасоочу мүчө катышкан сөздөрдү тапкыла.

Эскертүү: Ар бир туура эмес жооп үчүн тийиштүү балл кемитилет!

9. Жогорку тексттеги белгилүү жактуу бир тутумдуу жөнөкөй сүйлөмдөрдү тапкыла.

Эскертүү: Ар бир туура эмес жооп үчүн тийиштүү балл кемитилет!

10. Жогорку тексттеги үчүнчү даражадагы сүйлөм мүчөлөрүн тапкыла.

Эскертүү: Ар бир туура эмес жооп үчүн тийиштүү балл кемитилет!

11. Төмөнкү сүйлөмдү толуктагыла.

_____ : “Коопсуз шаар”
долбоору ишке кирди.

12. Төмөнкү сүйлөмдүн схемасын чийгиле.

Тынбай жол жүргөн аттар жайлап калды жана өзүбүз да алыс жолдо аябай чарчадык.

13. Төмөнкү сөздөрдүн кайсылары ТУУРА, кайсылары ТУУРА ЭМЕС жазылганын аныктап, оңдобостон тийиштүү мамычага жайгаштыргыла.

ээн баш, ирээт, жайбаракат, пьеса, абстрактуу, дил баян, жаталаак, жылаңаяк, жоортул, үй-бүлөө, күбө, тоту-куш, жаамат, кишинөө, даарыкана, айыпкор, түңкү, табийгый, кичиреет, баёо

Туура жазылган сөздөр	Туура эмес жазылган сөздөр

14. Учурда көчөлөрдөн ар кандай жазууларды кезиктирүүгө болот. Алардын айрымдары туура жазылса, айрымдары туура эмес жазылган. Берилген сүрөттөгү жазуу туура жазылганбы? Эгер туура эмес жазылган болсо, туура деп эсептеген вариантты көрсөтүп, эмнеге андай жазылышы керек экенин түшүндүрүп бергиле. *(Жоопту төмөндөгү бош орунга жазгыла)*

15. Жогорку сүрөттөгү жазууда татаал сөз барбы? Бар деп эсептесенер, көрсөтүп бергиле.

Баалоо:

- 1-тапшырмага 5 балл;
- 2-тапшырмага 1 балл;
- 3-тапшырмага 4,5 балл;
- 4-тапшырмага 0,5 балл;
- 5-тапшырмага 6 балл;
- 6-тапшырмага 2,25 балл;
- 7-тапшырмага 1,5 балл;
- 8-тапшырмага 2,45 балл;
- 9-тапшырмага 3 балл;
- 10-тапшырмага 3 балл;
- 11-тапшырмага 1,5 балл;
- 12-тапшырмага 1,5 балл;
- 13-тапшырмага 4 балл;
- 14-тапшырмага 2 балл;
- 15-тапшырмага 1,8 балл.

Бардыгы: 40 балл.

Кыргыз адабияты

Тапшырма

Т. Сыдыкбековдун “Таш күмбөздөр сүйлөйт” аңгемесинен алынган үзүндү менен Э. Эрматовдун “Моло таш” аттуу ырын окуп чыккыла. Бул эки чыгарманы салыштыргыла. Эки чыгармада кандай жалпылыктар жана айырмачылыктар бар? Автордук ой жүгүртүүлөргө өзүнөрдүн мамилелерди, оюңарды билдирип, аны негиздеп бергиле. Бул чыгармаларды окуп чыккандан кийин, силерде кандай сезимдер жаралды? Чыгармаларда кандай көркөм сөз каражаттары колдонулган, аларды колдонуу аркылуу чыгарманын образдык-маанилик мазмуну, идеясы кандай ачылып берилген? Бул кошумча суроолорду берилген чыгармаларга карата пикир жазууда пайдалангыла (30 балл).

Эскертүү: Автордун орфографиясы, пунктуациясы жана стилистикасы сакталды.

Кары жоокердин кебин берки жээрде сакал жактады:

– Кейибей басың, Бекчур. Ано-о, Кара-Сеңир. Ыйык Кара-Сеңир чөккөн нардай салынып тур. Ондон наркы жол бойлой кеткен кең түздө бабалардын таш күмбөздөрү бар. Оно-о, күмбөздөрдүн чети көрүнүп калды. Биз олардун жанынан өтөбүз... Ие, чыйралың, эрендер! Бабалардын тирүү арбактары бизге жигер кошсун!

Алдыңкылар бирер мезгил үндөбөй тек алды жакка тикие карашты. Аш-тамак татып, суусун жутуп алгансып... чыйрала басты ар бири.

– Ай-э, ыйыктар...

– Ие, олар кадимкидей. Ано, көрүндөр. Таш күмбөздөр кебелбей зыңгырашыр!

– Таш – таш да! Буларды бир алаамат сындырбаса, турганы турган...

– Сыйының! Бабалардын арбагына келдик! Тың! Тың басың, ар бириң!

Таш күмбөздөр – өзүнчө эң укмуш таш жоокерлер, укмуштай зор-зор таш кишилер тургансыды. Алдыда төрт кызыл кыр таш, көк таш. Алар бийик, зыңгырайт. Ушунча бийик, ушунча оор таш бул жайга кантип келтирилгендиги табышмак. Кандай унаа көтөрдү. Кандай амал, бул таштарды унаага артты? О, жок! Мындай ташты көтөрчү унаа кайда? Ат, өгүз, буура, ал тургай пил, керик бул ташты көтөрө албайт. Муну бул жайга киши күчү гана жеткирди. Азыр азган жоокерлерге ал таш көтөргөн күчтү иликтешке чама жок.

Азыр үнсүз сыктаган жоокерлердин көз жашы тымызын чубурат. Тиги зыңгырап кебелбей турган кызыл таштын төрт бетине тамга баскан дастандарды туюнушка тырышат.

Ташка чегилген тамгалар мурунку өмүрлөрдү баяндайт:

“Атам – Эдил, өзүм – Адыл. Элим мени бийик көтөрдү. Адылтай ажобуз деди. Мен ата конушун ыйык сактадым.

Элиме, журтума туура болдум.

Оң жагымдагы адил або, бий, бектерим, сол жагымдагы алп, эрен кол башчыларым, эшитиң:

Жоо сени чапса, ону кечирген айкөлсүң.

Ошо айкөлдүгүң үчүн сен бүт түрк элине сыйсың.

Сен ошондой айкөл болуң.

Жоонун асылына кызыкпаң.

Жоонун жумшак сөзүнө алданбаң...

Муну мен айттым – Адылтай

Ажобуз айтты деп эшитиңдер.”

Таш күмбөз сактаган ушул сөздөрдү эшитип, самсыган ач, арык жоокерлер эңгирешти. Тизе бүгүштү. Таш күмбөзгө сыйынышты:

Уа, айкөл баба, биз алданбадык. Жан аябай айкаштык...

– Амал жок... Алдан тайыдык...

– Уа, ыйык баба, сен бизден үмүт үзбөң? Бизди жалгаң?

Жоокерлер күнгүрөп сыкташканда, таш күмбөздөр “зыңылдагансыды”. Жер

дүнгүрөгөнсүдү...

Таш күмбөздөр көп. Бири – пас. Бири – бийик. Бири – көк таш. Бири – кызыл таш. Баарынан шаңдуусу ушул таш күмбөздөрдү улай артын карай канат жайып, таш балбалдар тизилишет. Алар артта самсып ээрчип келаткан таш жоокерлерге окшойт. Эч качан, эч заманда сапары карыбас, чарчап-чаалыкпас таш жоокерлер...

Моло таш

Моло таш күн, шамалга боюң тосуп,
Байыркы бабалардын сүлпөтүсүң.
Байыркы ыргактарга үнүң кошуп,
Ырлардын ташка айланган өлкөсү – сен.

Талаанын бейкуттугун, чексиздигин,
Сактаган кароолчудай туюласың.
Силердей мен тарыхты келет сезгим,
Сыр бербей момоёсуң, кыйыласың.

Моло таш, канча кылым болду сага,
Кандай адам кол менен баш чыгарды?
Же болбосо шыбактуу боз талаага,
Кудайлардын каарынан качтыңарбы?

Аян берип байыркы тирүүлүктөн,
Ысык нурга, нөшөргө камыкпастан,
Турасыңар жай, кышы бүтүн дүйнө,
Бабалардын мурасы, ыйык дастан.

Lined writing area with horizontal lines.

